

BÁO CÁO

Kết quả giám sát chuyên đề “Việc đầu tư, tôn tạo, phục hồi và quản lý sử dụng các công trình di tích lịch sử - văn hóa trên địa bàn thành phố”

Kính gửi: Hội đồng nhân dân thành phố

Thực hiện Kế hoạch số 09/KH-HĐND ngày 04/4/2024 của Thường trực HĐND thành phố về giám sát chuyên đề “Việc đầu tư, tôn tạo, phục hồi và quản lý sử dụng các công trình di tích lịch sử - văn hóa trên địa bàn thành phố”, Đoàn giám sát đã tiến hành làm việc và kiểm tra thực tế đối với các quận, huyện và các sở ngành có liên quan. Trên cơ sở kết quả giám sát, Đoàn giám sát báo cáo kết quả cụ thể như sau:

I. CÔNG TÁC QUẢN LÝ CÁC CÔNG TRÌNH DI TÍCH LỊCH SỬ - VĂN HÓA TRÊN ĐỊA BÀN THÀNH PHỐ

1. Thực trạng hệ thống di tích lịch sử - văn hóa trên địa bàn thành phố

- Hiện nay, trên địa bàn thành phố có tổng cộng **88 di tích đã được xếp hạng**, bao gồm **02 di tích quốc gia đặc biệt**, **17 di tích quốc gia** và **69 di tích cấp thành phố**. Trong số này, có 87 di tích do nhà nước quản lý và 01 di tích do tổ chức và cá nhân quản lý. Trong giai đoạn từ 2016 đến 2023, đã có 02 di tích xếp hạng quốc gia đặc biệt, 01 di tích cấp quốc gia và 22 di tích cấp thành phố được xếp hạng mới (đính kèm Phụ lục 1).

- Các di tích trên địa bàn thành phố mang nhiều loại hình khác nhau như: Danh thắng, thành cổ, đình, miếu, lăng mộ, nhà thờ tộc, nhà thờ nghề cá, văn chỉ, chứng tích tội ác đế quốc, khu căn cứ cách mạng, di chỉ khảo cổ... Đa số những di tích này đã được tu sửa hoặc khởi dựng vào cuối thời kỳ nhà Nguyễn. Trong đó, đình làng chiếm tỷ lệ lớn nhất (46/88 di tích đã được xếp hạng), đây là những thiết chế văn hóa, lịch sử, tín ngưỡng,... thể hiện những giá trị tiêu biểu cho phong cách kiến trúc đặc trưng của địa phương hoặc cho một hoặc nhiều giai đoạn kiến trúc nghệ thuật, liên kết với nhiều sự kiện lịch sử cách mạng như: Đình và nhà thờ chu phái tộc Hải Châu, đình Túy Loan...

- Các di tích lịch sử - cách mạng, những công trình, địa điểm gắn liền với các sự kiện lịch sử quan trọng hoặc với thân thể, công lao của các anh hùng, liệt sĩ, danh nhân, nhân vật lịch sử có ảnh hưởng tích cực đến sự nghiệp đấu tranh giành độc lập, phát triển của Việt Nam nói chung và của thành phố Đà Nẵng nói riêng¹.

¹ Các công trình ghi dấu trong 02 cuộc kháng chiến chống Pháp, chống Mỹ: Thành Điện Hải, Nghĩa trường Hòa Vang, Nghĩa trường Phước Ninh, Khu căn cứ cách mạng Huyện ủy Hòa Vang, Khu căn cứ K20...

- Ngoài các di tích được xếp hạng, thành phố có 07 di sản văn hóa phi vật thể của địa phương được Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch đưa vào Danh mục Di sản văn hóa phi vật thể quốc gia². Đặc biệt, năm 2022 hệ thống Bia Ma nhai tại danh thắng Ngũ Hành Sơn được UNESCO công nhận là di sản tư liệu thuộc Chương trình Ký ức thế giới khu vực Châu Á - Thái Bình Dương, tạo điều kiện để quản lý di sản và quảng bá, giới thiệu hình ảnh của Đà Nẵng với bạn bè trong nước và quốc tế.

- Định kỳ 05 năm, UBND thành phố chỉ đạo Sở Văn hóa và Thể thao phối hợp với các Ban quản lý/Tổ bảo vệ di tích, Phòng Văn hóa Thông tin các quận, huyện để tiến hành tổng kiểm kê các di tích trên địa bàn.

2. Việc ban hành các văn bản về quản lý nhà nước đối với các công trình lịch sử - văn hóa trên địa bàn thành phố

Căn cứ các quy định của pháp luật về Di sản văn hóa và văn bản có liên quan, để đảm bảo việc thực hiện đúng quy định và phù hợp với tình hình cụ thể của địa phương, UBND thành phố đã ban hành các văn bản hướng dẫn, điều chỉnh hoạt động bảo vệ và phát huy giá trị di sản văn hoá trên địa bàn, cụ thể:

- Phối hợp với tỉnh Thừa Thiên Huế trình Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch ban hành Quyết định số 1531/QĐ-BVHTTDL ngày 14/4/2017 xếp hạng Hải Vân Quan là Di tích quốc gia: Di tích lịch sử và kiến trúc nghệ thuật và ký Văn bản thỏa thuận để đầu tư dự án Bảo tồn, tu bổ và phát huy giá trị di tích Hải Vân Quan³.

- Quyết định số 2000/QĐ-UBND ngày 20/3/2013 và Quyết định số 4623/QĐ-UBND ngày 12/7/2016 về Đề án “Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa dân tộc trên địa bàn thành phố Đà Nẵng giai đoạn 2013 - 2015, giai đoạn 2016 - 2020”.

- Quyết định số 5009/QĐ-UBND ngày 22/9/2020 về Quy chế phối hợp quản lý, bảo vệ và phát huy giá trị di tích lịch sử - văn hóa và danh lam thắng cảnh trên địa bàn thành phố Đà Nẵng.

- Quyết định số 3072/QĐ-UBND ngày 27/9/2021 về Đề án “Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa dân tộc trên địa bàn thành phố Đà Nẵng giai đoạn 2021 - 2025”.

- Ban hành Kế hoạch số 174/KH-UBND ngày 13/9/2023 thực hiện Quyết định số 822/QĐ-TTg ngày 11/7/2023 của Thủ tướng Chính phủ về phê duyệt Quy hoạch bảo quản, tu bổ, phục hồi Danh lam thắng cảnh quốc gia đặc biệt Ngũ Hành Sơn.

² Nghề truyền thống đá Non Nước, Nghệ thuật Tuồng xứ Quảng, Nghệ thuật Bài chòi, Lễ hội cầu ngư, Nghề làm nước mắm Nam Ô, Lễ hội Quán Thế Âm Ngũ Hành Sơn, nghề làm bánh tráng Túy Loan.

³ Theo đó, ngân sách mỗi bên đầu tư 50% trên tổng mức đầu tư được phê duyệt và UBND tỉnh Thừa Thiên Huế trực tiếp tổ chức chỉ đạo triển khai thực hiện dự án. Hiện nay, UBND thành phố đang chỉ đạo Sở Văn hóa và Thể thao phối hợp với các đơn vị liên quan xây dựng phương án khai thác, phát huy giá trị di tích sau khi dự án được đưa vào sử dụng.

II. KẾT QUẢ THỰC HIỆN CÔNG TÁC ĐẦU TƯ, TÔN TẠO, QUẢN LÝ, BẢO VỆ VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ DI TÍCH

1. Công tác đầu tư, tôn tạo và phục hồi di tích

- Từ năm 2016 đến hết năm 2023, thành phố đã có **54 di tích** xếp hạng⁴ được bảo quản, tu bổ, phục hồi với tổng kinh phí **409,376 tỷ đồng** (đính kèm Phụ lục 2).

- Nguồn vốn đầu tư, tôn tạo và phục hồi di tích chủ yếu từ nguồn ngân sách thành phố. Theo Đề án Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa trên địa bàn thành phố Đà Nẵng giai đoạn 2021 - 2025, việc đầu tư tu bổ các di tích (*quốc gia đặc biệt, di tích quốc gia, di tích cấp thành phố, hệ thống nhà cổ dân gian, công trình kiến trúc có giá trị*) được sử dụng 100% vốn ngân sách thành phố. Ngoài ra, các địa phương đã chủ động bố trí kinh phí cho các hoạt động sửa chữa nhỏ, tổ chức các lễ hội, đầu tư vào bảng chỉ dẫn và quản lý trực tiếp di tích...

- Trong giai đoạn từ 2016 đến 2021, thành phố đã quan tâm chú trọng đầu tư bảo tồn, tu bổ di tích với nguồn kinh phí ngày càng tăng. Tuy nhiên, năm 2022 do ảnh hưởng của dịch bệnh, thành phố gặp khó khăn nên một số di tích chưa thể thực hiện theo Đề án Bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa trên địa bàn thành phố Đà Nẵng giai đoạn 2021 - 2025.

- Trong năm 2023, thành phố đã hoàn thành tu bổ, tôn tạo một số dự án như di tích Nghĩa Trung Hòa Vang, Mộ Ngài Phan Công Thiên, Mộ thủy tổ Tộc Huỳnh Đức, Đình Vân Dương, Đình Dương Lâm và Đình Hòa Mỹ. Trong đó, di tích Nghĩa Trung Hòa Vang đã hoàn thành vào dịp kỷ niệm 165 năm Ngày Đà Nẵng kháng Pháp (01/9/1858 - 01/9/2023).

- Trong năm 2024, UBND thành phố chỉ đạo Sở Văn hóa và Thể thao triển khai 02 dự án tu bổ di tích: Khu di tích Mẹ Nhu và Bảy Dũng sỹ Thanh Khê và di tích Đình Thạc Gián, hiện đang triển khai công tác lựa chọn nhà thầu để thi công trùng tu di tích. Đồng thời, UBND thành phố đã bố trí kế hoạch vốn cho Sở Văn hóa và Thể thao triển khai chuẩn bị đầu tư cho 09 di tích với tổng kinh phí là 220 triệu đồng. Hiện tại, Sở Văn hóa và Thể thao đang phối hợp với các đơn vị liên quan để hoàn thiện hồ sơ trình các cấp có thẩm quyền thẩm định, phê duyệt chủ trương đầu tư và các thủ tục theo quy định để triển khai thi công, hoàn thành. Bên cạnh đó, UBND các quận, huyện đang triển khai một số dự án như: Mở rộng, tu bổ, phục hồi di tích Nhà thờ Tộc Thái (quận Cẩm Lệ); Cải tạo, mở rộng đền thờ Bà Thân Hạ Xứ (quận Sơn Trà)...

- Ngoài ra, một số dự án quan trọng của ngành cũng đang được đẩy nhanh tiến độ triển khai như: Tu bổ, phục hồi và tôn tạo di tích Thành Điện Hải giai đoạn 2; Quy hoạch bảo quản, tu bổ, phục hồi Danh lam thắng cảnh quốc gia đặc biệt Ngũ Hành

⁴ 02 di tích Quốc gia đặc biệt; 9 di tích cấp Quốc gia; 43 di tích cấp Thành phố.

Son; Đề án khảo cổ và phát huy giá trị khu di tích Chăm Phong Lệ; phối hợp với tỉnh Thừa Thiên Huế triển khai hoàn thành dự án Bảo tồn, tu bổ, phục hồi và phát huy giá trị di tích Hải Vân Quan và tổ chức quản lý, khai thác sử dụng có hiệu quả.

2. Công tác phát huy giá trị di tích

- Ngày 19/10/2022, UBND thành phố đã ban hành Đề án định hướng phát triển du lịch thành phố Đà Nẵng đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045 tại Quyết định số 2726/QĐ-UBND, xác định du lịch văn hóa - lịch sử, du lịch sinh thái là sản phẩm du lịch đặc trưng và du lịch cộng đồng, nông nghiệp và nông thôn là sản phẩm du lịch chính nhằm tạo sự khác biệt, lợi thế cạnh tranh cho du lịch Đà Nẵng.

- Thời gian qua, các di tích lịch sử - văn hóa đã được thành phố quan tâm đầu tư, nâng cấp đưa vào phục vụ phát triển du lịch, nhiều di tích lịch sử - văn hóa đã trở thành các điểm tham quan, du lịch nổi tiếng, hấp dẫn du khách trong nước và quốc tế, đóng góp vào việc phát triển kinh tế - xã hội cho thành phố, cụ thể: Năm 2023 các di tích văn hóa lịch sử đã đón và phục vụ hơn 2,5 triệu lượt khách chiếm hơn 35% lượng khách đến thăm quan tại Đà Nẵng, nổi bật như: Di tích quốc gia đặc biệt danh thắng Ngũ Hành Sơn đón hơn 1,5 triệu lượt khách, tăng 2,3 lần so với năm 2022; một số điểm di tích văn hóa, lịch sử như bán đảo Sơn Trà, chùa Linh Ứng, đỉnh Bàn Cờ... đón gần 700 ngàn lượt khách, tăng 1,4 lần; Bảo tàng Điêu khắc Chăm đón hơn 172 ngàn lượt khách, tăng 2,9 lần; di tích quốc gia đặc biệt Thành Điện Hải và Bảo tàng Đà Nẵng đón hơn 78 ngàn lượt khách, tăng 36,8% so với năm 2022; các Bảo tàng Mỹ Thuật, Đồng Đình, Nhà trưng bày Hoàng Sa đã thu hút khá đông người dân và du khách tham quan.

- Đối với các di tích cấp thành phố cũng đã được nghiên cứu gắn kết vào các chương trình du lịch, hình sản phẩm du lịch hấp dẫn du khách như: Hình thành các tuyến du lịch đường thủy nội địa tạo sản phẩm mới, phát huy giá trị các di tích lịch sử, các nghề truyền thống dọc theo các tuyến sông như: Tuyến Sông Hàn - Khu căn cứ cách mạng K20, Chương trình du lịch đường thủy nội địa “Thưởng ngoạn sông Hàn về đêm” gắn kết giá trị kiến trúc văn hóa của những cây cầu bắc qua Sông Hàn là điểm nhấn nổi bật trong dự án tạo sản phẩm du lịch về đêm “Dòng sông ánh sáng”, Tuyến phố đi bộ Bạch Đằng – Nguyễn Văn Trỗi – Trần Hưng Đạo...; hình thành các tour du lịch sinh thái, cộng đồng gắn với các điểm di tích văn hóa - lịch sử tại Túy Loan (*tham quan đình Túy Loan, các dịch vụ trải nghiệm nghề truyền thống, ẩm thực...*) hay Cụm du lịch Thái Lai (*tham quan đình Thái Lai, làng du lịch sinh thái, các hoạt động vui chơi giải trí, ẩm thực...*); phát triển du lịch cộng đồng tại Tà Lang - Giàn Bí gắn với các giá trị về văn hóa dân tộc Cơ Tu, nghề truyền thống (*dệt thổ cẩm, đan lát...*) đã góp phần phát huy và bảo tồn những trị bản sắc văn hóa, dân tộc bản địa; các tour du lịch học đường, hoạt động trải nghiệm, cũng được doanh nghiệp quan tâm khai thác, qua đó đưa khách du lịch là các đối tượng sinh viên, học sinh đến tham quan, tìm hiểu về các giá trị văn hóa lịch sử như các Chương trình du lịch “về nguồn” thăm Căn cứ Cách mạng Huyện ủy Hòa Vang,

Khu căn cứ Cách mạng K20, Công viên văn hóa Khu chiến tích Gò Hà, Văn Chỉ La Châu, Địa điểm thành lập di tích Chi bộ Phổ Lộc Sỹ, làng nghề nước mắm Nam Ô... Hiện tại một số bài thuyết minh về các điểm di tích văn hóa - lịch sử tại các điểm di tích văn hóa - lịch sử đã được xây dựng để hướng dẫn cho đội ngũ hướng dẫn viên thuyết minh, giới thiệu cho du khách khi đến tham quan các điểm di tích văn hóa - lịch sử.

- Bên cạnh đó, UBND thành phố đã chỉ đạo Sở Du lịch tổ chức các hoạt động xúc tiến du lịch quốc tế, lồng ghép quảng bá các chương trình nghệ thuật truyền thống, giới thiệu cho du khách quốc tế về bản sắc văn hóa dân tộc tại các hội chợ du lịch quốc tế, các chương trình Roadshow du lịch. Các chương trình nghệ thuật văn hóa như Show diễn Tuồng (*Trầm tích sông Hàn, Hồn Việt*), Show diễn Charming Đà Nẵng, Áo dài show, múa Chăm, hô hát Bài Chòi, Tuồng đã được đưa vào phục vụ du khách thường xuyên (*múa Chăm trên tàu du lịch, biểu diễn hô hát Bài Chòi và Tuồng xuống phố tại tuyến đường Trần Hưng Đạo*), chương trình biểu diễn nghệ thuật dân tộc phục vụ du khách tại Sân bay Quốc tế Đà Nẵng, được du khách đánh giá cao. Ngành Du lịch cũng đã triển khai ứng dụng chuyển đổi số trong việc quảng bá giới thiệu các di tích văn hóa - lịch sử đến với người dân và du khách, phát triển ứng dụng “Một chạm đến Đà Nẵng”⁵ với tính năng scan 3D tại Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng, không gian động Huyền Không - Ngũ Hành Sơn, thu thập dữ liệu hình ảnh trên không và dưới đất tại các điểm tham quan trên địa bàn thành phố (*hơn 500 điểm quét tại các bãi biển, danh thắng Ngũ Hành Sơn, bán đảo Sơn Trà...*), cảnh quan hai bên bờ sông Hàn và các cây cầu, du lịch sinh thái và cộng đồng, lễ hội, sự kiện, video định dạng 360: Lễ hội pháo hoa Quốc tế Đà Nẵng, vũ hội đường phố... Bên cạnh đó, hệ thống tư liệu Ma nhai Ngũ Hành Sơn là di sản tư liệu quý giá, có nhiều giá trị đặc biệt về những phương diện lịch sử, văn hóa, văn học, thư pháp, nghệ thuật, kinh tế du lịch sẽ phát huy hiệu quả trong việc thu hút khách du lịch. Đồng thời, Sở Du lịch đã triển khai phổ biến, hướng dẫn về tư liệu hệ thống Ma Nhai đến hơn 5000 hướng dẫn viên du lịch trên địa bàn thành phố, qua đó giới thiệu đến du khách di sản văn hóa - lịch sử đặc sắc này.

- Song song với khai thác phát huy di tích lịch sử - văn hóa tại địa phương, công tác quy hoạch, đầu tư, nâng cấp cũng được thành phố chú trọng, quan tâm như: Dự án bảo tồn, nâng cấp di tích Thành Điện Hải, Hải Vân Quan, các làng cổ, làng nghề truyền thống (*làng nước mắm Nam Ô, làng đá Non Nước, làng nghề bánh tráng Túy Loan...*); quy hoạch tu bổ, phục hồi danh lam thắng cảnh quốc gia đặc biệt Ngũ Hành Sơn; cải tạo, nâng cấp Bảo tàng Đà Nẵng; Bảo tàng Điêu khắc Chăm cơ sở 2 tại Phong Lệ; Nghĩa trũng Phước Ninh, ... Việc khai thác các di tích văn hóa lịch sử gắn với du lịch đã giúp phát huy các giá trị của di tích, đồng thời tác động qua lại, làm cho chính quyền và người dân địa phương nâng cao nhận thức, có sự quan tâm đúng mức trong việc bảo tồn, phục dựng những giá trị vốn quý của các di tích, phát huy

⁵ Tại địa chỉ vr360.danangfantasticity.com

tác dụng trong việc giáo dục truyền thống, giữ gìn bản sắc văn hóa địa phương, thúc đẩy hoạt động du lịch của thành phố ngày càng phát triển⁶.

3. Công tác bảo vệ và chống vi phạm di tích lịch sử - văn hóa

- Công tác quản lý, bảo vệ và phát huy giá trị di tích lịch sử - văn hóa và danh lam thắng cảnh trên địa bàn thành phố Đà Nẵng được thực hiện theo Quy chế phối hợp do UBND thành phố ban hành đã tạo ra cơ chế làm việc có sự thống nhất, đồng bộ, hiệu quả trong công tác phối hợp quản lý, bảo vệ và phát huy giá trị di tích. Trách nhiệm của các cơ quan chủ trì, cơ quan phối hợp và các tổ chức, cá nhân tham gia hoạt động phối hợp được đề cao.

- Sở Văn hóa và Thể thao đã chủ động phối hợp chặt chẽ với UBND các quận, huyện, phường, xã để tăng cường công tác quản lý nhà nước về di tích, nhằm phát hiện và ngăn chặn kịp thời các hành vi vi phạm gây ảnh hưởng đến cảnh quan môi trường trong di tích. Đồng thời, phát hiện, ngăn chặn và khắc phục tình trạng lợi dụng nơi thờ tự, lễ hội nhằm mục đích trục lợi, tuyên truyền mê tín, dị đoan, cũng như tổ chức các hoạt động trái pháp luật. Đối với các trường hợp vi phạm, các cơ quan có thẩm quyền sẽ xử lý theo quy định của pháp luật, nhằm hạn chế tình trạng vi phạm di tích và góp phần bảo vệ các di tích lịch sử - văn hóa, danh lam thắng cảnh.

- Hàng năm, Bảo tàng Điêu khắc Chăm phối hợp với Phòng PK20, Phòng PA03 Công an thành phố Đà Nẵng và Công an phường Bình Hiên trong việc bảo vệ và phòng chống tội phạm, giữ trật tự và an ninh trong khu vực⁷.

- Thành phố luôn phát huy vai trò giám sát của cộng đồng trong công tác quản lý di tích, đặc biệt là quá trình triển khai các dự án tu bổ di tích để hạn chế tối đa sai phạm. Có thể nói, công tác quản lý di tích trên địa bàn thành phố những năm qua chưa xảy ra vấn đề nổi cộm về xâm hại di tích.

III. NHỮNG THUẬN LỢI VÀ KHÓ KHĂN

1. Thuận lợi

- Công tác bảo tồn di sản văn hóa trên địa bàn thành phố đã có những chuyển biến, khởi sắc. Đặc biệt là công tác bảo tồn, tu bổ, tôn tạo, phục hồi các di tích lịch sử - văn hóa trên địa bàn thành phố đã đạt được mục tiêu đầu tư nhằm chống xuống cấp di tích.

⁶ Năm 2024, Đà Nẵng phấn đấu đạt 8,42 triệu lượt khách, tăng hơn 13,8% so với năm 2023 (khách quốc tế 2,5 triệu lượt, tăng 26%; khách nội địa 5,92 triệu lượt, tăng 9,3% so với năm 2023), trong đó lượng khách tham quan tại một số điểm di tích văn hóa, lịch sử dự kiến năm 2024 cụ thể: danh thắng Ngũ Hành sơn ước đón 1,7 triệu lượt khách tăng 9,6% so với năm 2023 (khách quốc tế 1.020.000 lượt khách, khách nội địa 680.000 lượt khách), Bảo tàng Điêu khắc Chăm ước đón 240.000 lượt khách tham quan, tăng 39,5% so với năm 2023 (khách quốc tế 230.000 lượt khách, khách nội địa 10.000 lượt khách), Nhà trưng bày Hoàng Sa ước đón 25.000 lượt khách, tăng 30,9% so với năm 2023 (khách quốc tế 500 lượt khách, khách nội địa 24.500 lượt khách); Bảo tàng Đà Nẵng ước đón 98.567 lượt khách, tăng 26,4% so với năm 2023 (khách quốc tế 55.430 lượt, khách nội địa 43.137 lượt khách); Bảo tàng Đồng Đình ước đón 10.000 lượt khách, tương đương 2023 (khách quốc tế 500 lượt khách, khách nội địa 9.500 lượt khách).

⁷ Cụ thể, Phòng PK20 Công an thành phố Đà Nẵng cử 02 chiến sỹ cảnh sát đến trực ban đêm cùng với lực lượng bảo vệ Bảo tàng Điêu khắc Chăm. Công an phường Bình Hiên được phân công tuần tra và bảo vệ an ninh trật tự bên ngoài, Phòng PA83 Công an thành phố Đà Nẵng theo dõi và phát hiện các đối tượng liên quan đến trộm cắp hoặc buôn bán cổ vật, cũng như các vấn đề an ninh khác liên quan đến văn hóa trong khu vực Bảo tàng. Tất cả các đơn vị này đều ký kết hợp đồng và phương án bảo vệ cụ thể với Bảo tàng Chăm theo từng năm.

- Việc phát huy các giá trị văn hóa, lịch sử của di tích, bước đầu được khai thác để phục vụ phát triển kinh tế, du lịch, phát huy tác dụng trong việc giáo dục truyền thống, giữ gìn bản sắc văn hóa địa phương.

- Thành phố định hướng phát triển kinh tế du lịch trên cơ sở phát huy các giá trị văn hóa nên những năm qua đã tổ chức nhiều hoạt động giữ gìn, phát huy nét văn hóa đặc trưng, truyền thống địa phương, đồng thời khai thác tốt các giá trị văn hóa để phục vụ du lịch. Các công ty lữ hành đã lựa chọn, đưa các điểm di tích mang giá trị văn hóa vào chương trình tour cố định giới thiệu cho du khách trong và ngoài nước khi đến với thành phố Đà Nẵng. Những địa điểm như Bảo tàng Điêu khắc Chăm, Danh thắng Ngũ Hành Sơn, Bảo tàng Đà Nẵng... luôn góp mặt trong các chương trình tour của du khách đến từ thị trường Đông Bắc Á (*Hàn Quốc, Nhật Bản, Trung Quốc*), Châu Âu (*Anh, Pháp, Đức...*), Asean. Các doanh nghiệp lữ hành ngày càng quan tâm đầu tư xây dựng các sản phẩm du lịch văn hóa có chiều sâu, đa dạng, chất lượng dịch vụ cơ bản đáp ứng nhu cầu và thị hiếu của du khách.

2. Khó khăn

- Một số hiện vật tiêu biểu tại các di tích chưa được bảo quản và giữ gìn theo kỹ thuật khoa học, phù hợp với quan điểm bảo tồn nên đã xảy ra tình trạng xuống cấp và thậm chí là mục nát của nhiều di vật, cổ vật, đặc biệt là các sắc phong, có thể gây nguy hại cho hiện vật trong tương lai như sắc phong các đình: An Khê, Phú Thượng, Phú Hạ, Lỗ Giáng.

- Công tác nghiên cứu, quảng bá và phát huy giá trị di sản văn hóa chưa được triển khai đồng đều giữa các cấp và không tương xứng với tiềm năng có sẵn. Một số di tích sau khi được trùng tu tôn tạo chưa trở thành điểm sinh hoạt văn hóa gắn liền với cộng đồng hoặc điểm tham quan, du lịch được biết đến bởi đông đảo du khách. Các hoạt động quảng bá vẫn còn hạn chế và chưa đủ sáng tạo do đó hiệu quả mang lại chưa cao.

- Các thách thức từ tác động của thiên tai và biến đổi khí hậu ngày càng gia tăng, như bão lũ, xói mòn và sạt lở đất, đặc biệt là ở các khu vực ven biển, ven sông và những vùng đất thấp đã ảnh hưởng đến di tích⁸.

- Quy hoạch phát triển chưa đồng bộ với công tác bảo tồn, tôn tạo di tích, khiến nhiều di tích bị ảnh hưởng và xâm hại như khu di tích như K20, Mân Quang, Văn thánh Xuân Thiều - Miếu Hàm Trung - Miếu Trung Lập bị trũng thấp so với quy hoạch xung quanh; một số di tích bị ảnh hưởng đến hướng nhìn, kiến trúc và cảnh quan xung quanh (*Đình Phong Lệ, Mộ Tiên hiền Thạch Gián, ...*).

- Việc gắn kết các di tích với các loại hình du lịch khác như du lịch cộng đồng, sinh thái, ẩm thực, giáo dục... để tạo thành tour, tuyến chưa chặt chẽ; thiếu cơ sở hạ tầng, các dịch vụ hỗ trợ, sản phẩm lưu niệm đặc trưng để phục vụ du khách. Các show diễn

⁸ Lăng Ông Kim Liên, Lăng Ông Tân Trà, Lăng Ông Mân Thái, Lăng Ông Thanh Khê, Cụm di tích làng Nam Ô, Cụm di tích đồi Trung Sơn.

nghệ thuật đã được hình thành nhưng còn hạn chế về quy mô và yếu tố khác biệt. Việc khai thác di tích vẫn còn theo mùa lễ hội, di tích vẫn chưa thực sự trở thành điểm đến thường xuyên thể hiện nơi gắn bó sinh hoạt văn hóa tâm linh, tín ngưỡng của cộng đồng.

- Một số dự án đầu tư nâng cấp, trùng tu, tôn tạo các di tích văn hóa, lịch sử triển khai còn chậm, ảnh hưởng đến việc hình thành sản phẩm du lịch văn hóa, như: Dự án trùng tu, tôn tạo di tích khảo cổ Phong Lệ; dự án Trùng tu, tôn tạo di tích Thành Điện Hải...

- Việc huy động vốn xã hội hóa từ cộng đồng dân cư, từ các tổ chức xã hội để thực hiện các dự án tu bổ tôn tạo di tích vẫn gặp nhiều khó khăn do đời sống, thu nhập của người dân còn ở mức thấp, việc kêu gọi đầu tư từ các doanh nghiệp cũng còn nhiều vướng mắc. Thiếu cơ chế huy động nguồn xã hội hóa để bảo vệ, phát huy giá trị di sản. Kinh phí để sửa chữa nhỏ, khắc phục những hư hỏng cần thiết được huy động từ nguồn quỹ của nhân dân địa phương và các nhà hảo tâm đóng góp là chính.

IV. KIẾN NGHỊ SAU GIÁM SÁT

1. Đề nghị UBND thành phố chỉ đạo:

- Tiếp tục triển khai có hiệu quả Đề án bảo tồn và phát huy giá trị di sản văn hóa dân tộc trên địa bàn thành phố giai đoạn 2021-2025 và các đề án định hướng phát triển du lịch⁹ đã được ban hành.

- Tập trung đầu tư, hoàn thành các dự án quan trọng của ngành như: Dự án Tu bổ, phục hồi và tôn tạo di tích Thành Điện Hải giai đoạn 2, dự kiến khởi công vào cuối năm 2024 và hoàn thành vào cuối năm 2025; Dự án bảo quản, tu bổ, phục hồi Danh lam thắng cảnh quốc gia đặc biệt Ngũ Hành Sơn; kịp thời tháo gỡ các vướng mắc, khẩn trương hoàn thiện các thủ tục để tổ chức khởi công dự án Bảo tàng Điều khắc Chăm cơ sở 2 (tại Phong Lệ); phối hợp với tỉnh Thừa Thiên Huế xây dựng phương án khai thác quản lý sử dụng di tích Hải Vân Quan.

- Bố trí đủ nguồn lực triển khai thực hiện có hiệu quả Đề án “*Phát triển văn hóa - xã hội đồng bộ với phát triển kinh tế, chú trọng xây dựng con người Đà Nẵng văn minh, thân thiện, làm nền tảng xây dựng thành phố an bình, đáng sống, hình thành các giá trị bản sắc riêng, phù hợp với truyền thống, lịch sử, văn hóa của người Đà Nẵng giai đoạn 2022 - 2030*”. Quan tâm tăng mức đầu tư cho văn hóa, bảo đảm kinh phí cho các chương trình sự nghiệp phát triển văn hóa.

⁹ Đề án định hướng phát triển du lịch thành phố giai đến năm 2030, tầm nhìn 2045, Đề án phát triển du lịch cộng đồng tại bãi biển Thọ Quang – Mân Thái, Đề án phát triển du lịch cộng đồng Nam Ô, Đề án phát triển du lịch Khu căn cứ cách mạng K20, Đề án phát triển du lịch cộng đồng huyện Hòa Vang giai đoạn 2021 – 2025, định hướng đến năm 2030; Đề án thí điểm khai thác dịch vụ du lịch kết hợp phát triển nông nghiệp, lâm nghiệp, nuôi trồng thủy sản trên địa bàn huyện Hòa Vang, phát huy các làng nghề truyền thống bánh tráng Túy Loan, bánh khô mè Bà Liễu, sản phẩm thủ công mỹ nghệ... gắn với du lịch, các sản phẩm lưu niệm đặc trưng của Đà Nẵng.

2. Đề nghị UBND thành phố chỉ đạo Sở Văn hóa và Thể thao:

- Sớm hoàn thiện Bản đồ số di sản văn hóa với hình thức 2D, 3D và số hóa toàn bộ các di sản văn hóa đã được kiểm kê, để bổ sung vào ngân hàng dữ liệu di sản văn hóa thành phố. Thường xuyên cập nhật hình ảnh, thông tin trên Phần mềm Bản đồ số Di sản văn hóa tại địa chỉ <https://bandodisandanang.vn/> để quảng bá, cung cấp thông tin (*hình ảnh, video, văn bản*) về hệ thống các di tích lịch sử - văn hóa đã được công nhận trên toàn địa bàn thành phố. Đồng thời, triển khai cập nhật dữ liệu di sản văn hóa trên nền tảng quản lý, khai thác tài nguyên số ngành Văn hóa và Thể thao (*giai đoạn 1*) để phục vụ hoạt động chuyên môn của đơn vị.

- Tăng cường hướng dẫn các đơn vị chủ quản, đơn vị lữ hành trong công tác quảng bá, xây dựng bài thuyết minh về các điểm đến độc đáo, cuốn hút nhằm tạo sức hút đối với du khách. Tập trung đầu tư thí điểm 1-2 mô hình lễ hội đặc sắc, công phu, để đánh giá, rút kinh nghiệm, nhân rộng mô hình. Tăng cường công tác phối hợp quảng bá, đầu tư bài bản các lễ hội có quy mô lớn, như: Lễ hội Đình làng Hải Châu, Lễ hội Đình làng Túy Loan, Lễ hội Quán Thế âm, các lễ hội cầu ngư... đến du khách trong và ngoài nước.

- Khẩn trương xây dựng đề án tổng thể về trùng tu, bảo tồn di tích lịch sử, văn hóa gắn với phát triển du lịch nhằm khắc phục tình trạng chỉ tập trung trùng tu, bảo tồn di tích và chưa quan tâm đầu tư đồng bộ hạ tầng phục vụ phát triển du lịch (*nhà đỗ xe, quầy hàng lưu niệm, các hoạt động phụ trợ kèm theo...*). Có hướng dẫn cụ thể đối với các nội dung: Thành lập các tổ chức bảo vệ di tích; cơ chế, chính sách tài chính cho các hoạt động bảo tồn di sản văn hóa; du lịch di sản bền vững gắn với cộng đồng... Có phương án bảo tồn các Nhà cổ trên địa bàn thành phố.

- Sớm nghiên cứu, đề xuất xây dựng, trình HĐND thành phố ban hành các cơ chế, chính sách đặc thù nhằm bảo tồn, phát triển văn hóa truyền thống của đồng bào dân tộc thiểu số; chính sách đãi ngộ đối với đội ngũ nghệ nhân, những người hoạt động trong lĩnh vực nghệ thuật; chính sách hỗ trợ để tạo điều kiện cho các tổ chức, cá nhân tham gia xã hội hóa các hoạt động trong các lĩnh vực lễ hội và bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa; chế độ đào tạo, bồi dưỡng cho cán bộ quản lý di sản văn hóa các cấp...

- Chỉ đạo thanh tra chuyên ngành tăng cường công tác giám sát, kiểm tra việc thực thi các văn bản chỉ đạo, các hoạt động bảo tồn và phát huy di sản văn hóa, thường xuyên tiến hành thanh tra, kiểm tra để kịp thời phát hiện các sai phạm. Cần có chế tài xử phạt phù hợp, nghiêm khắc, đủ sức răn đe để hạn chế tái phạm.

- Có cơ chế khuyến khích các địa phương làm tốt công tác vận động xã hội hóa, huy động các cơ quan, đơn vị, doanh nghiệp trên địa bàn và Nhân dân tự nguyện đóng góp kinh phí, tham gia quản lý, xây dựng và khai thác có hiệu quả các di tích lịch sử ở địa phương, trên cơ sở phát huy vai trò tự quản của cộng đồng dân cư và các đoàn thể ở thôn, tổ dân phố cùng bảo vệ giữ gìn.

3. Đề nghị UBND các quận, huyện hằng năm chủ động xây dựng dự toán kinh phí bảo vệ và phát huy di tích (*duy tu, bảo dưỡng, kể cả phụ cấp cho người trông coi trực tiếp*); đồng thời, tăng cường công tác tuyên truyền quảng bá, chú trọng phát huy vai trò của các tổ chức xã hội và toàn dân trong công tác bảo tồn, phát huy và khai thác di sản văn hóa để giáo dục truyền thống, phát triển du lịch.

Trên đây là báo cáo kết quả giám sát chuyên đề “*Việc đầu tư, tôn tạo, phục hồi và quản lý sử dụng các công trình di tích lịch sử - văn hóa trên địa bàn thành phố*” Đoàn giám sát của Thường trực HĐND thành phố trình HĐND thành phố xem xét và quyết định./.

Nơi nhận:

- Thường trực Thành ủy;
- Đoàn ĐBQH đơn vị thành phố;
- Thường trực HĐND thành phố;
- UBND thành phố;
- Ban Thường trực UBMTTQ VN thành phố;
- Thành viên Đoàn giám sát;
- Đại biểu HĐND thành phố;
- VP Đoàn ĐBQH và HĐND thành phố;
- Lưu: VT, CTHĐND.

**TM. ĐOÀN GIÁM SÁT
KT. TRƯỞNG ĐOÀN
PHÓ TRƯỞNG ĐOÀN**

**TRƯỞNG BAN VĂN HÓA - XÃ HỘI
Nguyễn Đình Khánh Vân**

Phụ lục 1

**DANH MỤC DI TÍCH LỊCH SỬ - VĂN HOÁ ĐÃ ĐƯỢC XẾP HẠNG
GIAI ĐOẠN 2016 -2023**

(Kèm theo Báo cáo số 07/BC-ĐGS ngày 12 tháng 7 năm 2024 của Thường trực HĐND thành phố)

1. Di tích Quốc gia đặc biệt

STT	Tên di tích	Loại hình	Địa điểm	Ngày Quyết định	Số Quyết định
1	Thành Điện Hải	Lịch sử	Phường Thạch Thang, quận Hải Châu	25/12/2017	2082/QĐ-TTg
2	Danh thắng Ngũ Hành Sơn	Danh thắng	Phường Hoà Hải, quận Ngũ Hành Sơn	24/12/2018	1820/QĐ-TTg

2. Di tích quốc gia

STT	Tên di tích	Loại hình	Địa điểm	Ngày Quyết định	Số Quyết định
1	Hải Vân Quan	Lịch sử và kiến trúc nghệ thuật	Thị trấn Lăng Cô, huyện Phú Lộc, tỉnh Thừa Thiên - Huế và Phường Hòa Hiệp Bắc, quận Liên Chiểu, tp Đà Nẵng.	14/4/2017	1531/QĐ-BVHTTDL

3. Di tích cấp thành phố

STT	Tên di tích	Loại hình	Địa điểm	Ngày Quyết định	Số Quyết định
1	Đình Đa Phước	Lịch sử	Phường Hòa Khánh Bắc, quận Liên Chiểu	04/2/2016	702/QĐ-UBND
2	Khu chứng tích sự kiện 45 em học sinh Trường tiểu học Mân Quang	Lịch sử	Phường Hoà Quý, quận Ngũ Hành Sơn	04/2/2016	703/QĐ-UBND
3	Đình Phước Trường	Lịch sử	Phường Phước Mỹ, quận Sơn Trà	03/4/2017	1774/QĐ-UBND
4	Đình Nại Hiên Đông	Lịch sử	Phường Nại Hiên Đông, quận Sơn Trà	03/4/2017	1775/QĐ-UBND
5	Đình Xuân Thiều	Kiến trúc nghệ thuật	Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu	21/12/2018	6237/QĐ-UBND
6	Căn cứ lồm B1 Hồng Phước	Lịch sử	Phường Hòa Khánh Bắc, quận Liên Chiểu	05/4/2019	1472/QĐ-UBND
7	Mộ Thủy tổ tộc Huỳnh Đức	Lịch sử	Phường Hòa Hải, quận Ngũ Hành Sơn	13/9/2019	4078/QĐ-UBND

8	Mộ Thống chế Lê Văn Hoan	Lịch sử	Xã Hòa Phong, huyện Hòa Vang	29/11/2019	5450/QĐ-UBND
9	Miếu Tam Vị	Lịch sử	Phường Hòa Minh, quận Liên Chiểu	28/4/2020	1523/QĐ-UBND
10	Địa điểm chiến thắng Gò Hà	Lịch sử	Xã Hòa Khương, huyện Hòa Vang	12/5/2020	1683/QĐ-UBND
11	Di chỉ khảo cổ Chăm Phong Lệ	Khảo cổ	Phường Hòa Thọ Đông, quận Cẩm Lệ	27/11/2020	4568/QĐ-UBND
12	Cụm di tích lịch sử Nam Ô	Lịch sử	Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu	27/11/2020	4569/QĐ-UBND
13	Bảo tàng điêu khắc Chăm Đà Nẵng	Lịch sử	Phường Bình Hiên, quận Hải Châu	11/01/2021	63/QĐ-UBND
14	Đình Vân Dương	Lịch sử	Xã Hòa Liên, huyện Hòa Vang	19/4/2021	1296/QĐ-UBND
15	Đền tưởng niệm Mẹ Việt Nam Anh hùng, Anh hùng Liệt sĩ phường Hòa Hiệp Nam	Lịch sử	Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu	20/7/2021	2490/QĐ-UBND
16	Mộ ngài Tiên hiền Phan Công Thiên	Lịch sử	Phường Hòa Khánh Nam, quận Liên Chiểu	20/7/2021	2491/QĐ-UBND
17	Mộ Bình hương xử sĩ Mạc Trường Thành	Kiến trúc nghệ thuật	Xã Hòa Phú, huyện Hòa Vang	10/01/2022	67/QĐ-UBND
18	Đình Hương Lam	Lịch sử	Xã Hòa Khương, huyện Hòa Vang	19/01/2022	190/QĐ-UBND
19	Đền thờ Bà Thân hạ xứ	Lịch sử	Phường An Hải Bắc	21/5/2022	1407/QĐ-UBND
20	Văn chi La Châu	Lịch sử	Xã Hòa Khương, huyện Hòa Vang	05/5/2022	1826/QĐ-UBND
21	Đình Cẩm Nê	Lịch sử	Xã Hòa Tiến, Hòa Vang	26/6/2023	1338/QĐ-UBND
22	Nhà thờ tiên hiền Quan Châu	Kiến trúc Nghệ thuật	Xã Hòa Châu, Hòa Vang	05/3/2024	446/QĐ-UBND

Phụ lục 2
DANH MỤC DI TÍCH LỊCH SỬ - VĂN HOÁ ĐƯỢC ĐẦU TƯ, TÔN TẠO, PHỤC HỒI GIAI ĐOẠN 2016-2023
(Kèm theo Báo cáo số 08/BC-ĐGS ngày 12 tháng 7 năm 2024 của Thường trực HĐND thành phố)

STT	Tên di tích	Cấp xếp hạng	Loại hình	Địa điểm	Đầu tư giai đoạn 2016-2023								
					2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Tổng số
	Tổng số	54			16,300	26,360	21,255	29,288	54,610	65,526	35,481	45,448	409,376
1	Thành Điện Hải	Quốc gia đặc biệt	Lịch sử	Phường Thạch Thang, quận Hải Châu		76,100	21,000	8,750		50	850	7,000	113,750
2	Danh thắng Ngũ Hành Sơn	Quốc gia đặc biệt	Danh thắng	Phường Hoà Hải, quận Ngũ Hành Sơn					1,308	50			1,358
3	Nhà thờ chur phái tộc Quá Giáng	Quốc gia	Kiến trúc - nghệ thuật	Xã Hoà Phước, huyện Hoà Vang					9,330				9,330
4	Đình Bồ Bản	Quốc gia	Kiến trúc nghệ thuật	Xã Hoà Phong, huyện Hoà Vang		50	850	100					1,000
5	Đình Thạch Gián	Quốc gia	Kiến trúc nghệ thuật	Phường Chính Gián, quận Thanh Khê		50	800					50	900
6	Khu căn cứ cách mạng K.20	Quốc gia	Lịch sử	Phường Khuê Mỹ, quận Ngũ Hành Sơn	9,000	9,700	1,900						20,600
7	Mộ và miếu thờ Ông Ích Đường	Quốc gia	Lịch sử	Phường Hòa Thọ Tây, quận Cẩm Lệ; Xã Hòa Phong, huyện Hòa Vang	250	700							950
8	Hải Vân Quan	Quốc gia	Lịch sử và kiến trúc nghệ thuật	Thị trấn Lăng Cô, huyện Phú Lộc, tỉnh Thừa Thiên - Huế và Phường Hòa Hiệp Bắc, quận Liên Chiểu, tp Đà Nẵng.			1,000				10,000	6,500	17,500
9	Nghĩa trủng Hoà Vang	Quốc gia	Lịch sử- văn hoá	Phường Khuê Trung, quận Cẩm Lệ		50	4,000	500				9,850	14,400

24	Đình Nại Hiên Đông	Thành phố	Lịch sử	Phường Nại Hiên Đông, quận Sơn Trà					6,500				6,500
25	Đình Phước Trường	Thành phố	Lịch sử	Phường Phước Mỹ, quận Sơn Trà					3,830				3,830
26	Đình Cổ Môn	Thành phố	Lịch sử - văn hóa	Phường Mân Thái, quận Sơn Trà						6,474	719		7,193
27	Đình làng Hương Phước	Thành phố	Lịch sử - Văn hóa	Xã Hòa Liên, huyện Hòa Vang	1,100								1,100
28	Đình Phú Thượng	Thành phố	Lịch sử - Văn hóa	Xã Hòa Sơn, huyện Hòa Vang	2,000	800							2,800
29	Đình Quá Giáng	Thành phố	Lịch sử - văn hóa	Xã Hòa Phước, huyện Hòa Vang					3,000				3,000
30	Nhà thờ tập linh nghề cá làng Thanh Khê	Thành phố	Lịch sử - Văn hóa	Phường Thanh Khê Đông, quận Thanh Khê					4,810				4,810
31	Đình Xuân Dương	Thành phố	Lịch sử văn hoá	Phường Hoà Hiệp Nam, quận Liên Chiểu					3,341				3,341
32	Đình Dương Lâm	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Xã Hoà Phong, huyện Hoà Vang								6,987	6,987
33	Đình Mỹ Khê	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Phường Phước Mỹ, quận Sơn Trà		1,700							1,700
34	Đình Phong Lệ Bắc	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Phường Hoà Thọ Tây, quận Cẩm Lệ	200								200
35	Đình Phú Hòa	Thành phố	Lịch sử-Văn hoá	Xã Hoà Nhon, huyện Hoà Vang			2,400	300					2,700
36	Đình Phước Thuận	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Xã Hoà Nhon, huyện Hoà Vang					4,198				4,198
37	Đình Thái Lai	Thành phố	Lịch sử-Văn hoá	Xã Hoà Nhon, huyện Hoà Vang					2,324				2,324
38	Đình Thanh Khê	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Phường Thanh Khê Đông, quận Thanh Khê		1,800							1,800

39	Đình Trước Bàu	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Xã Hoà Nhon, huyện Hoà Vang	200								200
40	Đình và Nhà thờ tiền hiền Lỗ Giáng	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Phường Hoà Xuân, quận Cẩm Lệ	1,300	350	3,500	400			18,000	7,000	30,550
41	Đình Xuân Lộc	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Xã Hoà Sơn, huyện Hoà Vang		50	2,800	100					2,950
42	Miếu Hàm Trung	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Phường Hoà Hiệp Nam, quận Liên Chiểu	50	2,500	200	1,700	12,200	1,178			17,828
43	Nhà thờ tiền hiền làng Nại Hiên	Thành phố	Lịch sử-Văn hoá	Phường Bình Hiên, quận Hải Châu					3,210				3,210
44	Đình An Ngãi Đông	Thành phố	Lịch sử-Văn hóa	Xã Hòa Sơn, huyện Hòa Vang	250								250
45	Đình Cẩm Toại	Thành phố	Lịch sử-văn hóa	Xã Hoà Phong, huyện Hoà Vang					4,170				4,170
46	Đình Đà Sơn	Thành phố	Lịch sử-Văn hóa	Phường Hòa Khánh Nam, quận Liên Chiểu						5,191	2,497		7,688
47	Đình Hòa Mỹ	Thành phố	Lịch sử-Văn hóa	Phường Hoà Minh, quận Liên Chiểu								3,926	3,926
48	Đình Khuê Bắc	Thành phố	Lịch sử-Văn hóa	Phường Hoà Hải, quận Ngũ Hành Sơn	1,100	3,900	1,500	1,200					7,700
49	Đình Phước Hưng	Thành phố	Lịch sử-Văn hóa	Xã Hoà Nhon, huyện Hoà Vang					4,630				4,630
50	Miếu Cây Sung	Thành phố	Lịch sử-Văn hóa	Phường Hoà Thọ Đông, quận Cẩm Lệ					1,820				1,820
51	Cụm di tích lịch sử Nam Ô	Thành phố	Lịch sử	Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu									
	<i>Đình Nam Ô</i>			<i>Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu</i>						6,713	745		7,458

	Lăng Ông, Miếu Âm Linh và Giếng Lãng			Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu					8,404	949		9,353
	Miếu bà Bô Bô			Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu					2,049	174		2,223
	Miếu Bà Liễu Hạnh			Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu					2,293	200		2,493
	Nghĩa trùg Nam Ô			Phường Hòa Hiệp Nam, quận Liên Chiểu					3,228	260		3,488
52	Đình An Hải	Thành phố	Lịch sử-văn hoá	Phường An Hải Tây, quận Sơn Trà		660			1,962			2,622
53	Nhà thờ tiền hiền làng An Hải và Thoại Ngọc Hầu	Quốc gia	Lịch sử	Phường An Hải Tây, quận Sơn Trà			605	606	5,414			6,625
54	Đình Hoà An	Thành phố	Lịch sử- văn hoá	Phường Hoà An, quận Cẩm Lệ	800							800